

१६. पादुका सहस्रम् - बहुरत्न पद्धतिः (५०)

मुखबाहूरु पादेभ्यो वर्णान् सृष्टवतः प्रभोः ।

प्रपद्ये पादुकां रत्नैर्व्यक्तवर्णव्यवस्थितिम् ॥ १६.१॥ ५३१॥

मणिभिः सितरक्तपीतकृष्णैर्भवती काञ्चनपादुके विचित्रा ।

युगभेदविकल्पितं मुरारेर्युगपद्दर्शयतीव वर्णभेदम् ॥ १६.२॥ ५३२॥

नवरत्नविचित्रितामुरारेः पदयोस्त्वं मणिपादुके विभासि ।

नवखण्डवती वसुन्धरेव प्रणयाज्जन्मभुवं समाश्रयन्ती ॥ १६.३॥ ५३३॥

सहसा विनिवेद्य सापराधान्

त्वदधीनस्वपदे मुकुन्दपादे ।

अरुणोपलसक्तमौक्तिकश्रीः

स्मयमानेव विभासि पादुके त्वम् ॥ १६.४॥ ५३४॥

बहुरत्नसमुद्भवं मयूखं तव मन्ये मणिपादुके मुरारेः ।

चरणोपगतं मयूरपिच्छं मकुटारोहणसाहसं प्रमार्ष्टुम् ॥ १६.५॥ ५३५॥

प्रभया हरिनीलमौक्तिकानां

विकसन्त्या दिशसीव पादुके त्वम् ।

मधुभिच्चरणारविन्दलक्ष्म्याः

स्रजमिन्दीवर पुण्डरीक बद्धाम् ॥ १६.६॥ ५३६॥

तव माधव पादुके मणीनां प्रभया देवि सितासितारुणानाम् ।
वहते गिरिशस्य मौलिगङ्गा कुमुदेन्दीवर पद्मकाननानि ॥ १६.७॥ ५३७॥

पृथग्विधानां द्युतिभिर्मणीनां त्वां पादुके लोहित शुक्लकृष्णाम् ।
विहारहेतोरिह रङ्गभर्तुः पादानुषक्तां प्रकृतिं प्रतीमः ॥ १६.८॥ ५३८॥

तमाल नीलद्युति मिन्द्रनीलैर्मुक्तानुविद्धां मणिपादुके त्वाम् ।
अवैमि रङ्गेश्वर कान्ति सिन्धो वेलामविश्रान्त गतागतार्हाम् ॥ १६.९॥ ५३९॥

अवैमि रङ्गेश्वर पादुकाभ्यामकालकाल्यं विभवं विधातुम् ।
वज्रेन्द्र नीलव्यपदेश दृश्यं बन्दीकृतं नूनमहस्त्रियामम् ॥ १६.१०॥ ५४०॥

पदस्य गोप्त्री भवती मुरारे र्मणिस्पृशा मौक्तिक रत्नभासा ।
अन्तर्दृशां साञ्जनया मुनीनामनक्ति कर्पूर शलाकयेव ॥ १६.११॥ ५४१॥

मुक्तामयूख प्रकरैः सुभद्रा कृष्णा महेन्द्रोपल रश्मिजालैः ।
मान्या मुरारे र्मणिपादुके त्वं विहारयुक्ता विजयं वृणोषि ॥ १६.१२॥ ५४२॥

विचित्रवर्णां मणिपादुके त्वां
छन्दोमयीं साम निबद्ध गीतिम् ।

मुनीन्द्रजुष्टं द्विपदां मुरारेः

प्रत्यायिकां काञ्चित्प्रचं प्रतीमः ॥ १६.१३ ॥ ५४३ ॥

प्रसेदुषी गोत्रभिदः प्रणामैः पुष्पासि रङ्गेश्वर पादुके त्वम् ।

मणिप्रभा संवलनापदेशात् प्रायस्तदर्हाणि शरासनानि ॥ १६.१४ ॥ ५४४ ॥

शोणाश्मनां तव हरिन्मणि रश्मिभिन्नं

बालातपं बलि विमर्दन पादरक्षे ।

श्यामीकृतं शुक शकुन्त गण प्रवेशात्

शङ्के सतां किमपि शालिवनं विपक्वम् ॥ १६.१५ ॥ ५४५ ॥

सम्भिद्यमान मणि विद्रुम मौक्तिकश्रीः ।

सैरन्धिकेव भवती मणिपादरक्षे ।

प्रस्तौति रङ्ग नृपते श्वरणारविन्दे

कस्तूरिका घुसृण चन्दन पङ्क चर्चाम् ॥ १६.१६ ॥ ५४६ ॥

आतन्वती मसुर मर्दन पादरक्षे

शुद्धान्त पक्ष्मल दृशां मदनेन्द्रजालम् ।

वैहारिकीं विविधरत्न मयूख लक्षात्

मन्ये समुद्रहसि मोहन पिञ्छिकां त्वम् ॥ १६.१७ ॥ ५४७ ॥

रत्नैर्व्यवस्थित सितासित शोणवर्णैः

आलोकवद्भि रजहच्छ्रुति सन्निकर्षैः ।
द्रष्टुं मुकुन्द चरणा वनिमेष दृश्यौ
सन्दृश्यसे जननि सम्भृत नेत्रपङ्क्तिः ॥ १६.१८ ॥ ५४८ ॥

गारुत्मतान्त रित मौक्तिक पङ्क्ति लक्षात्
दूर्वा मधूक रचितं दुरितोपशान्त्यै ।
मातः स्वयं वहसि मुग्धधियां प्रजानां
मङ्गल्य माल्यमिव माधव पादुके त्वम् ॥ १६.१९ ॥ ५४९ ॥

रङ्गाधिराज पदरक्षिणि राजते ते
वज्रोप सङ्घटित मौक्तिक विद्रुमश्रीः ।
सक्ता चिरं मनसि संयमिनां निवासात्
सूर्येन्दु वह्निमय मण्डल वासनेव ॥ १६.२० ॥ ५५० ॥

आसक्त वासव शिला शकला स्त्वदीयाः
पद्मा सहाय पदरक्षिणि पद्मरागाः ।
प्रत्यक्षयन्ति कमपि भ्रमराभिलीनं
पादारविन्द मकरन्द रसप्रवाहम् ॥ १६.२१ ॥ ५५१ ॥

अन्तः पुराणि समयेष्वभि गन्तु मेका
रङ्गेशितु र्ज्ञपयसीव पदावनि त्वम् ।
मुक्तांशुजाल मिलनाद्रुचिरैः प्रवालैः

बिम्बाधरं स्मित विशेषयुतं प्रियाणाम् ॥ १६.२२ ॥ ५५२ ॥

रङ्गेश्वरस्य मृगयो श्वरणावसक्तां
रक्षःकपीन्द्र मकुटेषु निवेश योग्याम् ।
मन्ये पदावनि निबद्ध विचित्ररत्नां
मायामृगस्य रचिता मिव चर्मणा त्वाम् ॥ १६.२३ ॥ ५५३ ॥

बध्नासि रङ्गपति विभ्रम पादुके त्वं
माया किरात मकुटे नवबर्ह मालाम् ।
आकृष्ट वासव धनुश्शकलैर्मणीनां
अन्योन्य सङ्घटित कर्बुरितैर्मयूखैः ॥ १६.२४ ॥ ५५४ ॥

अन्योन्य बन्धुर हरिन्मणि पद्मरागा
रङ्गेश्वरस्य चरणावनि राजसे त्वम् ।
आत्मोपमान विभवाच्चरितार्थयन्ती
शैलात्मजा गिरिशयो रिव मूर्ति मेकाम् ॥ १६.२५ ॥ ५५५ ॥

तापत्रय प्रशमनाय समाश्रितानां
सन्दर्शितारुण सितासित रत्नपङ्क्तिः ।
पुष्पासि रङ्ग नृपते र्मणिपादुके त्वं
प्रायः सरोज कुमुदोत्पल काननानि ॥ १६.२६ ॥ ५५६ ॥

देहद्युतिं प्रकटयन्ति महेन्द्रनीलाः

शौरेः पदाम्बुज रुचिं तव पद्मरागाः ।

अन्योन्य लब्ध परभाग तया त्वमीषां

आभाति कान्ति रपरा मणिपादरक्षे ॥ १६.२७ ॥ ५५७ ॥

आकीर्ण मौक्तिक हरिन्मणि पद्मरागां

अम्भोज लोचन पदावनि भावये त्वाम् ।

तत्पाद विश्रम जुषां श्रुति सुन्दरीणां

वर्णोपधान मिव मौलि निवेश योग्यम् ॥ १६.२८ ॥ ५५८ ॥

आसन्न वासव शिला शकला स्त्वदीयाः

पद्मेक्षणस्य पदरक्षिणि पद्मरागाः ।

सम्भावयन्ति समये क्वचिदुष्ण भानोः

सद्यः प्रसूत यमुना सुभगा मवस्थाम् ॥ १६.२९ ॥ ५५९ ॥

मुक्तेन्द्रनील मणिभिर्विहिते भवत्याः

पङ्क्ती दृढे परम पूरुष पादरक्षे ।

मन्ये समाश्रित जनस्य तवानुभावात्

उन्मोचिते सुकृत दुष्कृत शृङ्खले द्वे ॥ १६.३० ॥ ५६० ॥

उद्गीर्ण गाढ तमसो हरिनील भङ्गाः

तारा विशेष रुचिराणि च मौक्तिकानि ।

त्वत्सङ्गमात् सरसिजेक्षण पादरक्षे

संयोजयन्ति निशया भवमौलिचन्द्रम् ॥ १६.३१॥ ५६१॥

विष्णोः पदेन घटिता मणिपादुके त्वं

व्यक्तेन्द्र नीलरुचि रुज्ज्वल मौक्तिकश्रीः ।

कालेषु दीव्यसि मरुद्धि रुदीर्यमाणा

कादम्बिनीव परितः स्फुटवारि बिन्दुः ॥ १६.३२॥ ५६२॥

भासा स्वया भगवतो मणिपादरक्षे

मुक्तान्विता मरतकोपल पद्धतिस्ते ।

नित्याव गाहन सहं सकलस्य जन्तोः

गङ्गान्वितं जनयतीव समुद्रमन्यम् ॥ १६.३३॥ ५६३॥

सूर्यात्मजा हरिशिलामणि पङ्क्ति लक्षात्

त्वां नित्य माश्रितवती मणिपादरक्षे ।

आदौ जनार्दन पदे क्षणमात्र लग्नम्

आसन्न मौक्तिक रुचा हसतीव गङ्गाम् ॥ १६.३४॥ ५६४॥

पर्यन्त सङ्घटित भासुर पद्मरागाः

पद्मोदर भ्रमर कान्ति मुषस्त्वदीयाः ।

त्वत्संश्रयेण चरणावनि शक्रनीलाः

पीताम्बरेण पुरुषेण तुलां लभन्ते ॥ १६.३५॥ ५६५॥

शङ्के पदावनि सदा परिचिन्वती त्वं
रङ्गेशितुश्चरण पङ्कज सौकुमार्यम् ।
अग्रे महोभि ररुणोपल मौक्तिकानां
प्राज्यां विनिक्षिपसि पल्लव पुष्प पङ्क्तिम् ॥ १६.३६ ॥ ५६६ ॥

निर्गच्छता चरण रक्षिणि नीयमाना
रङ्गेश्वरेण भवती रण दीक्षितेन ।
सूते सुरारि सुभटी नयनाम्बुजानां
ज्यौत्स्नीं निशामिव सितासित रत्नभासा ॥ १६.३७ ॥ ५६७ ॥

मरकत हरिताङ्गी मेदुरा पद्मरागैः
अभिनव जलबिन्दु व्यक्त मुक्ताफलश्रीः ।
कलयसि पदरक्षे कृष्णमेघ प्रचारात्
कनक सरिदनूपे शाद्वलं सेन्द्रगोपम् ॥ १६.३८ ॥ ५६८ ॥

विरचित सुर सिन्धो विष्णु पादरविन्दात्
समधिक मनुभावं पादुके दर्शयन्ती ।
वलभि दुपल मुक्ता पद्मराग प्रकाशैः
परिणमयसि नूनं प्राप्तशोणं प्रयागम् ॥ १६.३९ ॥ ५६९ ॥

विविधमणि मयूखै र्व्यक्तपक्षां विचित्रैः

जलनिधि दुहितुस्त्वां वेद्मि लीला चकोरीम् ।
अनिश मविकलानां पादुके रङ्गभर्तुः
चरण नखमणीनां चन्द्रिका मापिबन्तीम् ॥ १६.४० ॥ ५७० ॥

चरणकमल सेवा सङ्गिनां रङ्गभर्तुः
विनय गरिम भाजां वर्जितै रातपत्रैः ।
पुनरपि पदरक्षे पुष्पसि त्वं सुराणां
बहुविध मणिकान्त्या बर्हि पिञ्छातपत्रम् ॥ १६.४१ ॥ ५७१ ॥

मरकत रुचिपत्रा मौक्तिक स्मेरपुष्पा
स्फुट किसलय शोभा भासुरैः पद्मरागैः ।
फल मखिल मुदारा रङ्गनाथस्य पादे
कलयति भवती नः कल्पवल्लीव काचित् ॥ १६.४२ ॥ ५७२ ॥

बहुमणि रुचिराङ्गीं रङ्गनाथस्य पादात्
निजशिरसि गिरीशो निक्षिपन्पादुके त्वाम् ।
स्मरति ललित मन्त ललितनीयं भवान्याः
तरल घन कलापं षण्मुख स्यौपवाह्यम् ॥ १६.४३ ॥ ५७३ ॥

विविधमणि समुत्थै व्यक्त मापादयन्तीं
दिवस रजनि सन्ध्या यौगपद्यं मयूखैः ।
उपनिष दुपगीतां पादुके रङ्गिणस्त्वां

अघटित घटनार्हां शक्ति मालोचयामः ॥ १६.४४ ॥ ५७४ ॥

सकलमिदं मवन्ध्ये शासने स्थापयन्ती
मुरमथन पदस्था मौक्तिकादि प्रकारा ।
प्रकटयसि विशुद्ध श्याम रक्तादि रूपान्
फल परिणति भेदान्प्राणिनां पादुके त्वम् ॥ १६.४५ ॥ ५७५ ॥

प्रदिशति मुदमक्ष्णोः पादुके देहभाजां
शतमख मणि पङ्क्तिः शार्ङ्गिण स्तुल्यवर्णा ।
परिसर निहितैस्ते पद्मराग प्रदीपैः
घनतर परिणद्धा कज्जल श्यामिकेव ॥ १६.४६ ॥ ५७६ ॥

कलयाऽपि हानि रहितेषु सदा
तव मौक्तिकेषु परितः प्रथते ।
उपरज्यमान हरिणाङ्ग तुला
हरिपादुके हरिशिला महसा ॥ १६.४७ ॥ ५७७ ॥

मरकत पत्रला रुचिर विद्रुम पल्लविता
पृथुतर मौक्तिक स्तम्बकिता निगमैः सुरभिः ।
उपवन देवतेव चरणावनि रङ्गपतेः
अभिलषतो विहार मभिगम्य पदं स्पृशसि ॥ १६.४८ ॥ ५७८ ॥

सदोत्तुङ्गे रङ्ग क्षिति रमण पाद प्रणयिनि

त्वदालोके तत्तन्मणि किरण सम्भेद कलुषे ।

प्रतिस्रोतो वृत्त्या प्रथित रुचिभेदं न सहते

नवाम्भः स्वाच्छन्द्यं नमदमर कोटीर मकरः ॥ १६.४९ ॥ ५७९ ॥

जनयसि पदावनि त्वं मुक्ता शोणमणि शक्रनीलरुचा ।

नखरुचि सन्तति रुचिरां नन्दक निस्त्रिंश सम्पदं शौरेः ॥ १६.५० ॥ ५८० ॥

इति कवितार्किक सिंहस्य सर्वतन्त्र स्वतन्त्रस्य श्रीमद्वेङ्कटनाथस्य

श्रीमद्वेदान्ताचार्यस्य कृतिषु श्रीरङ्गनाथ पादुकासहस्रे

बहुरत्न पद्धतिः षोडशी ॥